

КАРОЛИНШКА РЕНЕСАНСА — КУЛТУРНИ ПРЕПОРОД КОЈИ ЈЕ ПРОМЕНИО ЗАПАДНУ ЕВРОПУ

Ивица Чанровић*
Православни богословски
факултет
Универзитет у Београду

Апстракт: Рад се бави описом мишљења – углавном историчара са Запада из XX века – о каролинској ренесанси, као о феномену у историји. Пошто је ово преледни рад, истакнуто је низ догађаја са најужичаљивијим личностима које су биле задужене за развој идеологије и културе у Франачкој у IX веку. Каролинска ренесанса показује савременом човеку колико су сада за препород друштва значили наука, истраживање и образовање. Истичући овај историјски феномен остајемо на становишту да је Карло Велики био велики реформатор у Западној Европи и да је оставио залог за будућност, који је – нажалост – у пошњим столећима био и недовољно реализован.

Кључне речи: Карло Велики, Франачка, каролинска ренесанса

Увод

Велики број феномена у историји је због површног приступа неистражен или делимично схваћен, па су у потоњим генерацијама истраживачи просто прелазили преко таквих ствари не желећи да анализирају проблем. Историја је таква наука да феномен мора да се сагледа са много аспеката, како би био објашњен, а ти аспекти зависе од историјских извора и од читања тих извора. Дакле, тумачење феномена непосредно зависи и од историјске грађе, али и од

* chivica@gmail.com.

историчара, тако да је јасно да зависи и од времена у коме се дати феномен истражује.

Карло Велики и утицај његових реформи

Карло Велики¹ (742/747–28. јануара 814. г.) је био син краља Пипина Малог и Бертраде фон Лун. Наследио је оца (768. г.) и владао заједно са братом Карломаном, све до његове смрти 771. године (Карло је владао Аустразијом, северном Неустријом и Аквитанијом; Карломан је владао јужном Неустријом, Бургундијом, Провансом, Алзасом и Алеманијом и Тирингијом), када је постао самостални франачки краљ, а затим – од 25. децембра 800. године – и цар Франачке.² Као велики војсковођа и поштовалац културе, желео је да обнови друштво у коме је живео, што значи да је посредно желео да одреди другачији ток историје Западне Европе – у чему је умногоме и успео. У ратовима је поразио Лангобарде, Саксонце, варварске народе са Истока, а борио се и против Сарацена, који су надирали из Шпаније. Као цар, Карло је тежио да се изједначи са византијским царевима по велелепним грађевинама и раскошном животу на двору. Карло Велики је утицао на многе народе и имао добру сарадњу и ван граница свога царства. Чак је склопио савез против Византије са багдадским калифом. Умешао се и у политичка дешавања у англо-саксонској Енглеској. У исто време покушавао је да прошири свој утицај и на исток Европе, предузимајући походе против Чеха у Моравској и Срба у Далмацији. Последњи Карлов поход био је усмерен против Данаца.

¹ Ајнхард (775–840) је писац из IX века познат, пре свега по томе што је написао биографију Карла Великог – *Vita Caroli Magni*. Дело је написао после смрти Карла Великог, а приликом писања Ајнхард се угледао на Светонијево дело *Животи Августиа*. У делу се налазе и неки нетачни детаљи, али је приказ Карлове личности свестран, пластичан и објективан. Треба истаћи да је ова књига важан историјски извор и за јужнословенске народе – Србе, Хрвате и Словенце (Карантанија). Cf. Einhard, *Život Karla Velikog*, izdanje *Latina et Graeca*, vol. XXIII, Zagreb 1992.

² Уздизање франачке државе од краљевине до царевине била је вечита тежња и претходних владара, али нико није имао моћи као Карло. Покоривши скоро половину Европе, организујући стабилну државу, располажући огромним утицајем Свете столице, Карло се окренуо питању царства. На руку му је ишла и промена у Риму. После смрти Хадријана 795. г., нови папа је постао римски свештеник Лав III. На Божић, 25. децембра 800. године, Карло је дошао у Цркву Св. Петра да се пре почетка мисе моли пред олтаром Св. Петра. Карлов биограф Ајнхард говори да га је тада изненада посетио папа, без Карловог знања, и крунисао Карла. Ипак, све то је учињено у претходном договору са папом, јер је царска власт Карлова већ постојала много пре обреда крунисања.

Осетивши да ће умрети, Карло се повукао у свој двор у Ахену, где је последњих месеци свог живота боловао. По сведочанству Ајнхарда, Карло је у постељи боловао од јаке грознице и сваким даном му је било све горе и горе. Ајнхард, Карлов биограф, на самој смрти га је видео, последњи од свих људи, и описао као *шешко болесној човека, чије су се очи полако тасиле*.³

Током раздобља са краја VIII и почетком IX века, игуман Адалхард, рођак Карла Великог, саставио је приручник *De ordine palatii*, у којем су била изложена сва начела у организовању и функционисању централне власти – у периоду ране владавине – на Карловом двору. Ово је врло важно истаћи, јер се на овај начин систематизује владавина, а тај спис пише један од водећих саветника (*primi consilarii*) кога Хинемар, архиепископ Ремса, наводи као главног међу њима.⁴ Карло Велики је приликом свог доласка на власт одмах испланирао да окупи учене људе из целе Европе, са којима би могао да створи јаку и утицајну државу, односно да унапреди владарску идеологију, те да после реформи у свим сегментима друштва – које је намерио да оствари са окупљеном интелектуалном елитом – остави потоњим генерацијама залог за будућност.⁵ Управо о овој идеји савремени историографи говоре као о *каролиншкој ренесанси*.

Каролиншка ренесанса као феномен у историји и култури

Многи историчари и истраживачи идеја у историји су се до XX века сусретали са препородом у Западној Европи, који се десио од периода владавине Карла Великог. У XIX веку пројекат *Monumenta Germaniae Historica* определио је многе да другачије сагледају допринос Карла Великог дешавањима на западу Европе крајем првог миленијума после Христа. У делу *Civilization of the Renaissance in Italy*, аутора Јакоба Буркхарта,⁶ које је објављено 1860. године, запажа се колико је поменути пројекат имао одјека на са-

---

³ Einhard, *Život Karla Velikog*, izdanje *Latina et Graeca*, vol. XXIII, Zagreb 1992.

⁴ Cf. Paul Bauters, *Adalhard van Ihuse (750–826) abt van Corbie en Corvey* (Oudenaarde Sanderus, 1964), и Henri Peltier, *Adalhard, Abbe de Corbie* (Amiens: Societe des anti-quaires de Picardie, 1969); *De ordine palatii*, глава 12 (218–20).

⁵ Адалхард је цело поглавље у спису *De ordine palatii* посветио описивању дворских напора да се уз помоћ интелектуалаца обнови и унапреди војска. *Ibid.*, глава 36 (619–34).

⁶ Jacob Burckhardt, *The Civilization of the Renaissance in Italy*, Penguin Classics, 1990.

гледавање историјских прилика на територији садашње Немачке и Француске. Јакоб Буркхарт стоји на становишту да је ренесанса почела много пре него што многи историчари то тврде, дакле са Карлом Великим. Ипак, сама реч *ренесанса* за означавање периода владавине Карла Великог помиње се тек од 1900. године, а Тромф тврди да овај појам није никада био истраживан ни са лингвистичког аспекта, ни са аспекта историјске методологије, мада, с друге стране, историчари културе некритички приступају појму *каролиншка ренесанса*.⁷ Пошто је проблем у разумевању и прихватању методологије истраживања, *каролиншку ренесансу* треба сматрати као историјски концепт који је касније утицао на сва поља друштва, па и на културу. Тромф истиче да се ова синтагма треба сагледавати у ширем контексту и истиче како је важно да се истражи колики су доприноси обнови културе у сваком погледу у доба Карла Великог, али и његових наследника.⁸

Жил Браун је *каролиншку ренесансу* одредио као процват образовања који је био у вези са обновом црквеног живота, односно институција Цркве. Овај идеал је препознат у оквиру пастирске одговорности служби у Цркви – од монаха, преко ђакона и презвитера, до епископа. Управо су ове службе и унапредиле црквено образовање и – да кажемо савременим речником – школство, јер су тадашње манастирске школе у англо-саксонској Енглеској (најзначајније су школе у Јорку, Монквермаут и Цероу, Гластонбјурију...) изнедриле будуће мисионаре и преносиоце знања, који су касније утицали на континентални део Европе (школе у манастирима Сен Дени и Корби). Опсег активности у свим пољима културе у манастирима и црквама у меровиншкој Галији ипак је споран. Очигледно је то да идеја о обнављању хришћанске културе није била изум Карла и каролиншке ренесансе, већ може да се сагледа на ширем географском подручју узимајући у обзир англо-саксонску Енглеску, али и визиготску Шпанију.

Џон Контрени заступа становиште да је каролиншка ренесанса израстала као део програма верске обнове коју је спроводио каролиншки двор у симфонији са Црквом, не само због обнове моралних норми и уобличавања етичког кодекса за све житеље Франачке, већ и због рађања нове културе и цивилизације на западу Европе. Нема двоумљења у истраживачком раду када се говори о

⁷ G. W. Trompf, „The Concept of the Carolingian Renaissance“, *Journal of the History of Ideas*, Vol. 34, No. 1 (University of Pennsylvania Press, 1973), 6.

⁸ За ширу расправу о овој теми види G. W. Trompf, *нав. дело*, 3–26.

брзом процвату културе и развоју друштва у периоду од 750. до 800. године. Ренесанса се десила и то је реалност која је утицала на материјалну, институционалну и интелектуалну будућност Западне Европе.⁹ Даље, Контрени наводи да је каролиншка ренесанса имала добро организован програм, који без ауторитета (овде мисли на краља и Цркву) не би могао да оствари зацртане циљеве. Монашке, црквене и дворске библиотеке снабдевене су – у врло кратком периоду – најбитнијим књигама из различитих научних дисциплина, а оне су помогле да се образује велики број мисионара каролиншке идеје. Те књиге су биле важне и за проучавање дотадашњих владарских идеологија и за истраживање на пољу богослужења и хришћанских догмата. Контрени је нагласио и један посебан допринос каролиншке ренесансе – проучавање грчког језика; пошто су франачки истраживачи у IX веку били суочени са јелинском светоотачком литературом, морали су да добро науче грчки језик. Изучавање граматике и речника грчког и латинског језика ишло је у корак са анализом текстова и даљом применом идеја на владавину франачког двора.¹⁰

Професор Валтер Улман од 1969. године заступа тезу да је феномен каролиншке ренесансе имао шире и дубље значење, посебно у контексту политике и идеологије Западне Европе у периоду VIII–IX века. Користећи материјалне и писане историјске изворе, проф. Улман говори у корист поменуте тезе у склопу дешавања у том периоду на ширим географским просторима: од Енглеске, преко Шпаније и Франачке, до Италије. У његовом раду се истиче јасно диференцирани однос према друштву и друштвеним променама, које ће касније изнедрити промене ширих размера – дакле, он је истражио улогу Франачке у западноевропском друштву и одредио је место Карловог царства у контексту развоја овог светског региона расправљајући појмове каролиншке ренесансе; *renovatio* у франачком друштву; и интелектуалне елите, која је променила карактер друштва. Проф. Улман је први појам објаснио у контексту односа развоја културе и друштва са владарском идеологијом. Други појам – *renovatio* – јесте појам који објашњава нов однос франачког друштва према религији и верским схватањима,

---

⁹ John Contreni, „The Carolingian Renaissance“, у *Renaissances Before the Renaissance: Cultural Revivals of Late Antiquity and the Middle Ages*, уредник Warren Treadgold, Stanford University Press, 1985, 59–75.

¹⁰ J. Contreni, „Carolingian Renaissance: education and literary culture“ у *The New Cambridge Medieval History: Volume 2, c. 700–c. 900*, уредник Rosamond McKitterick, Cambridge University Press, 1995, 712–723.

као егзегетски напор да се старозаветним дешавањима одреди судбина франачког друштва као новог Израила. Треће – о чему проф. Улман говори – јесте стварање интелектуалне елите која је на двору франачких краљева, а посебно Карла Великог, унапредила однос према знању и историји, створила широко образовање будућих клирика и учитеља, али и мисионара који су имали задатак да идеологију двора и ново разумевање Библије примене на паганска племена којима су проповедали Христово Јеванђеље. Највећи допринос – поред наведеног – ипак је истицање развоја права и законодавства на франачком двору са једним циљем: да постане сервис владарске идеологије, са посебним освртом проф. Улмана на Јустинијанове *Новеле*; и коришћење беседа за стварање јавног мњења које би било у корист владарске идеологије.¹¹ На тај начин су закон и Црква постали носећи стубови краљеве идеологије. С друге стране, проф. Улман дешавања из раног средњег века објашњава кроз призму модерне Европе, те је зато његов рад отворио нове аспекте у историји богословствовања на Западу,¹² али и политичкој и историји идеологија.¹³ Његов рад настављају Брајан

¹¹ Против методологије и коришћења извора од стране Валтера Улмана глас је дигао Френсис Оукли у књизи *Politics and Eternity: Studies in the History of Medieval and Early Modern Political Thought* (Studies in the History of Christian Thought), Brill Academic Pub, 1999. Он је јасно и на примерима показао колико је проф. Улман грешио када је неке спорне историјске изворе проглашавао за примарне и на тај начин угрозио – углавном тачна – становишта на којима је градио своју теорију о каролинској ренесанси. Међутим, ми смо ипак на становишту проф. Улмана, због тога што је он своју критику истицао на детаљима који су врло проблематични са аспекта закључивања. На пример, Оукли говори да је проф. Улман истицао јерес као врло важну за објашњење историјских и политичких прилика у краљевини, што он сматра неважним, а ми додајемо: јер посматра проблем са становишта секуларног, модерног истраживача који сагледава концепт целог феномена без обзира на тадашње схватање вере и црквених догмата. Оукли истиче да се до различитих закључака долази на различите начине ако се користе *закони логичкој размишљања* и *закони здраворазумској размишљања*, што јасно показује какав је његов став према истраживању и према разумевању истраженог. Cf. F. Oakley, *нав. дело*, 26–28.

¹² Позитиван критички осврт и акцентовање овог проблема дао је Francis Oakley, „Celestial Hierarchies Revisited: Walter Ullmann's Vision of Medieval Politics“, *Past & Present*, No. 60 (Aug., 1973), Oxford University Press, 3–48. Треба истаћи да је Оукли истакао како је још један рад проф. Улмана вредан пажње када говоримо о црквеном утицају на каролиншку ренесансу, а то је Walter Ullmann, *The growth of Papal government in the Middle Ages: A study in the ideological relation of clerical to lay power*, Methuen 1970.

¹³ Cf. Walter Ullmann, *The Carolingian Renaissance and the Idea of Kingship* (Routledge Revivals), Routledge 2010.

Тирни и Питер Лајнан, који у уводу у књигу *Authority and Power*¹⁴ истичу допринос истраживања проф. Улмана за даља созерцавања на пољу развоја културе и односа владарске идеологије и Цркве на просторима Западне Европе у првом миленијуму.

Упознавање, а затим и егзегеза старозаветних списа, умногоме је утицала на стварање нових институција и новог руха владавине – под непосредним утицајем прича о старозаветним краљевима, а понајвише о Давиду и Соломону. Међу франачким и англо-саксонским народима појавила се идеја о варварском *gens* као о новом Израиљу.¹⁵

Розамонд Мекитерик је подржала тезу о појму *renovatio* у оквиру каролиншке ренесансе и идеологије каролиншких владара у IX веку и тумачећи овај појам представила га је као велики допринос Карла Великог западноевропској култури и историји. То је било време нових почетака на свим пољима – темељ за даљи ток историје у Западној Европи – и ширења хришћанства. И она је истакла Карла Великог као патрона и мецену образовања и преписивања књига, што је касније уродило свеопштом експанзијом интелектуалаца који су унапредили културу, привреду и идеологију каролиншке династије.¹⁶ Розамонд Мекитерик ипак оставља места и за преиспитивања свих савремених истраживања периода ренесансе у IX веку у Франачкој, а посебно импликација различитих текстова и артефаката из поменутог раздобља у оквиру развоја Карлове стратегије на пољу вере и културе.¹⁷

Пошто су савремени историчари на становишту да VI и VII век нису баш толико мрачни као што се до XX века мислило, онда се намеће питање које догађаје који су условили ренесансу у Франачкој треба акцентовати. Развој културе није могућ без материјалне подршке великаша, односно двора. Иако се сматра да је врло крпа теза између Меровинга и општег развоја, поставља се питање да ли су они могли да унапреде друштвене структуре и развију културу?¹⁸

---

¹⁴ B. Tierney, *Authority and Power*, Cambridge University Press, 2012.

¹⁵ G. Brown, „Introduction: The Carolingian Renaissance“, у *Carolingian Culture: Emulation and Innovation*, Ed. Rosamond McKitterick, Cambridge University Press, 1993, 3.

¹⁶ Rosamond McKitterick, „The Carolingian Renaissance of culture and learning“, у *Charlemagne: Empire and Society*, уредник Joanna Story, Manchester University Press, 2005, 151–159.

¹⁷ Rosamond McKitterick, *Charlemagne: The Formation of a European Identity*, Cambridge University Press, 2008, 294–295.

¹⁸ John Contreni, *нав. дело*, 59–60.

Значај каролиншке ренесансе

Свеукупно, значење каролиншке ренесансе¹⁹ за историју Западне Европе не може се довољно високо вредновати. Како су VI и VII век у том делу Европе били „мрачно“ доба, реформе Карла Великог одиграле су немерљиву улогу у развоју културе на тим просторима. Све што је од античке књижевности изгубљено, изгубило се пре IX века. Од тада почиње да цвета како преписивачка тако и ауторска активност, па настају и нова дела која се углавном ослањају на античке и светоотачке узор. Карлова реформа, која је била чврсто постављена на темељима хришћанског учења, није побудила интерес за светску уметност антике већ је изнедрила ново и савршеније гледиште на ту уметност. Унапређено је образовање, које је имало за циљ да образовани људи буду у служби државе и Цркве и да путујући по свету шире идеје хришћанске Цркве и Карловог двора. Учење грчког и латинског језика и стварање новог језика били су показатељ да се прочитаним књигама сада приступа на нов, систематичан начин, те да се новонастале књиге могу сматрати и студијама које су настајале после припрема, у виду читања и промишљања. Утицај англо-саксонских интелектуалаца и мисионара био је пресудан и на Карловом двору. Они су успели да проповедајући Христову *благу реч* постану мисионари франачких идеја.

У последњим деценијама VIII века, Карлова дворска школа постаје средиште научника свих дисциплина (теологије, историје, књижевности, калиграфије и преписивања) и преписивача који су временом створили завидну и богату библиотеку. Као највећа достигнућа *каролиншке ренесансе* или *йрејорода* треба нагласити:

- оснивање дворске библиотеке која је обухватала сва доступна дела црквених отаца и античких аутора (из области философије и књижевности);
- развој новог облика писма за писање књига као облик свакодневног писања, такозвани *каролиншки минускул*, који се у изведеном облику чак и данас користи;
- сакупљање и преписивање како једноставним писмом писаних текстова, нпр. класика на латинском језику, често

---

¹⁹ Појам *ренесансе* у овом контексту не одговара контексту оживљавања антике, већ културе у најширем смислу те речи.

под утицајем касноантичке римске и византијске традиције, тако и илустрованих и богато опремљених богослужбених књига;

- писање краљевских даровница и наредба црквама и манастирима у Франачкој;
- подстицање грађевинарства (изградња дворова, палата, црква, манастира и уређење тргова, а затим и села и градова у ширем смислу).²⁰

Закључак

Истраживања у историји доносе нова сагледавања прошлости човечанства, која могу да нам помогну у сагледавању и анализи тадашњих феномена у контексту савременог друштва. На тај начин, историја заиста постаје учитељица живота, а феномени који се понављају могу да допринесу бољем схватању учествовања Бога Живога у историји човечанства.

Каролиншка ренесанса показује савременом човеку колики значај наука, истраживање и образовање имају у општем препороду друштва. Користећи методологију каролиншке ренесансе, савремени човек може да искорени све негативно из секуларног друштва и да унапреди свој морални живот, али и живот у Христу. Истичући овај историјски феномен остајемо на становишту да је Карло Велики био велики реформатор у Западној Европи и да је оставио залог за будућност, који је – нажалост – у потоњим столетима био и негативно реализован.

Библиографија

Извори:

Bauters, Paul, *Adalhard van Ihuisse (750-826) abt van Corbie en Corvey* (Oudenaarde Sanderus, 1964).

---

²⁰ Ахенска катедрала је самостални пројект настао под свесним утицајем базилике Сан Витале у Равени (после 526–547) коју су у то време сматрали црквом краља Теодориха, и Цркве Сергија и Вакха у Константинопољу (536). Огроман значај који се у то време поново почео давати грађевинарству огледа се у репрезентативним грађевинама владара, као и у идеји о стварању идеалне манастирске архитектуре у IX веку.

Peltier, Henri, *Adalhard, Abbe de Corbie* (Amiens: Societe des antiquaires de Picardie, 1969); *De ordine palatii*.

Einhard, *Život Karla Velikog*, izdanje *Latina et Graeca*, vol. XXIII, Zagreb 1992.

Зборници:

The New Cambridge Medieval History: Volume 2, c.700-c.900, уредник Rosamond McKitterick, Cambridge University Press, 1995.

Renaissances Before the Renaissance: Cultural Revivals of Late Antiquity and the Middle Ages, уредник Warren Treadgold, Stanford University Press, 1985.

Carolingian Culture: Emulation and Innovation, ed. Rosamond McKitterick, Cambridge University Press, 1993.

Својугије:

Burckhardt, J., *The Civilization of the Renaissance in Italy*, Penguin Classics, 1990.

McKitterick, R., „The Carolingian Renaissance of culture and learning“, у *Charlemagne: Empire and Society*, уредник Joanna Story, Manchester University Press, 2005.

McKitterick, R., *Charlemagne: The Formation of a European Identity*, Cambridge University Press, 2008.

Oakley, F., *Politics and Eternity: Studies in the History of Medieval and Early Modern Political Thought* (Studies in the History of Christian Thought), Brill Academic Pub, 1999.

Oakley, F., „Celestial Hierarchies Revisited: Walter Ullmann's Vision of Medieval Politics“, *Past & Present*, No. 60, Oxford University Press, 1973.

Tierney, B., *Authority and Power*, Cambridge University Press, 2012.

Trompf, G. W., „The Concept of the Carolingian Renaissance“, *Journal of the History of Ideas*, Vol. 34, No. 1, University of Pennsylvania Press, 1973.

Ullmann, W., *The growth of Papal government in the Middle Ages: A study in the ideological relation of clerical to lay power*, Methuen 1970.

Ullmann, W., *The Carolingian Renaissance and the Idea of Kingship* (Routledge Revivals), Routledge 2010.

Примљено: 9.11.2012.
Одобрено: 20.11.2012.

CAROLINGIAN RENAISSANCE – CULTURAL REVIVAL WHICH CHANGED WESTERN EUROPE

Ivica Čairović

*Faculty of Orthodox Theology
University of Belgrade*

Summary: *The Carolingian Renaissance was as a period of intellectual and cultural revival in the Carolingian Empire occurring from the late eighth century to the ninth century. It occurred mostly during the reigns of the Carolingian rulers Charlemagne and Louis the Pious. It was supported by the scholars of the Carolingian court. For moral betterment the Carolingian renaissance reached for models drawn from the example of the Christian Roman Empire of the 4th century.*

During this period there was an increase of literature, writing, the arts, architecture, jurisprudence, liturgical reforms and scriptural studies. Beyond their efforts to write better Latin, to copy and preserve patristic and classical texts and to develop a more legible, classicizing script, the Carolingian minuscule that Renaissance humanists took to be Roman and employed as humanist minuscule, from which early modern Italic script has developed, the secular and ecclesiastical leaders of the Carolingian Renaissance applied rational ideas to social issues for the first time in centuries, providing a common language and writing style that allowed communication across most of Europe.

Key words: *Charlemagne, Francia, Carolingian rulers, Carolingian Renaissance*